

# DE REFORMATIE

## WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder. — Het nadrukken van de inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Medewerkers: Ds F. A. den Boeft, Helpman; Ds E. T. v. d. Born, Amersfoort; Drs R. H. Bremmer, Zwolle; Ds J. van Bruggen, Assen; Drs D. J. Buwalda, Kampen; Prof. P. Deddens, Kampen; Ds L. Doekes, Hilversum; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds J. Francke, Rotterdam; P. Groen, Rotterdam; Prof. B. Holwerda, Kampen; K. v. Huizen, Groningen; A. Janse, Breda; Dr P. Jasperse, Leiden; Ds B. Jongeling, Apeldoorn; Ds H. Knoop, Rotterdam; Ds J. Meester, Amsterdam; Mr Dr J. Menlink, Enschede; Drs H. M. Mulder, Kampen; Dr G. K. Schoep, Den Haag; A. Schilder, Den Haag; Ds H. J. Schilder, Utrecht; Ds J. Smelik, Groningen; Dr H. Smilde, Groningen; Ds J. P. v. d. Stoel, Grootegast; D. Stroom, Bussum; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa, U.S.A.; Prof. C. Veenhof, Kampen; Ds G. Visé, Kampen; Ds C. Vonk, Schiedam; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds D. K. Wielenga, Rotterdam; A. Zijlstra, Groningen.

Alle stukken bestemd voor de Redactie: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen; voor medewerkers: rechtstreeks aan hen of aan de administratie.

Adm.-adres: Oosterbaan & Le Cointre N.V., Goes. Tel. 2424 — Postrek. Nummer 406040 ten name van „DE REFORMATIE”, GOES.

Abonn.: f 4.50 per halfj., buitenl. f 11,— per jaar; losse nummers 20 cent, alles bij vooruitbetaling. Advertentiën: 20 cent per m.m.

INHOUD: Hoofdartikel: Onze vaders en de Luthers in verband met de artt. 27-29 N.G.B., I. — Uit de Schrift: „Maar de rechtvaardige zal uit het geloof leven”, Rom. 1:17. — Op en om 't kerkplein: Reformatie van ons Psalmgezang. — Kerkelijk leven: Noord-Oost-Polder.

slot. Bibl. fonds Theol. Hogeschool, Eén herder..... één kudde, 2. — Schooldag: Reformatie van hart en leven. — Gedicht. — Boekbespreking. — Kerknieuws. — Verslag Generale Synode.

## Onze vaders en de Luthers - in verband met de artt. 27-29 N.G.B. (I)

(Bijdrage tot kennis van de verhouding van de Gereformeerden tot de Luthers in ons land van omstreeks 1571 tot 1620)

HOOFDARTIKEL

### KENTEKENEN.

„Als men deze kenteekenen tezamen neemt, zoo zal men klaarkijk zien, welke vergadering de ware Kerk is, en zij zullen openbaar getuigen, dat de Gereformeerde Kerk alleen de ware Kerk is in tegenstelling van alle genaamde kerken, onder wat naam zij ook voorkomen”.

W. à Brakel, Redel. Godadienst I, 574. Nijkerksche uitgave.

### Ter inleiding.

Fel was de strijd onze vaders om de Kerk. Bedoeld wordt nu niet in de eerste plaats de worsteling met Spanje en tegen het clericalisme. Onze vaders hebben zich in de artt. 27-29 der Ned. Gel. Bel. waarlijk niet alleen tegen Rome afgegrensd.

Er waren vele vergaderingen, die zich als kerk aandienend en dus „kerken” genoemd werden. Ook waren er allerlei stromingen en zienswijzen, die de verschillende instituten doorkruisten. Precies zoals tegenwoordig.

De franse priester Lodewijk Morerl (gest. 1680), die een catalogus van alle hem bekende „ketterse” richtingen heeft aangelegd, totaal 274 sinds het begin van het christendom, noemt er niet minder dan 91, die in de 16de en 17de eeuw zijn ontstaan. We kunnen dit niet critiekloos aanvaarden, al was het maar om het simpele feit, dat sommige te identificeren zijn. Wel blijkt, dat toen niet minder dan tegenwoordig van een grote verwarring kon gesproken worden, waarin de dwaalzieke massa de Kerk van Christus niet heeft weten te vinden. Toen bij het aanweten van een nieuwe tijd de roomse voorburch der hel werd open gebroken en massa's de vrijheid verkozen, bleek maar al te droef, hoevele geïnfecteerde geesten zich als leidlieden opwierpen van een dom-gehouden volk; en het duurde niet zo heel lang, of het versplinteringsproces, dat binnen Rome begonnen was, zette zich daarbuiten voort.

Ten aanzien van de leer „over de Kerk” vinden we in die tijd al leringen, die liggen in het vlak van de pluriformiteits-opvattingen, welke in deze 20ste eeuw werden voorgedragen en tegenwoordig hare gevaarlijke afsluiting beginnen te verkrijgen in de in-Amerika-opgedoken „oplossing”, dat de ware kerk-eenheid gelegen zou zijn in de kerken-federatie naar analogie van die der secten.

Zo werd door de secte der vrijgeesten, die zich in allerlei instituten indrong, geleerd, dat men wel in

schijn allerlei godsdiensten en gezindten volgen mocht, maar dat men niet één ervan als de ware mocht beschouwen met verwerping van de andere, — een opvatting, die voortvloeide uit hun pantheistische uitgangspunt. Wat de luthers betreft, wel verwierpen zij de roomse beschuldiging, dat zij de eenheid der Kerk zouden loochenen, maar in hun Augsburgse Confessie van 1530 leerden zij, dat de eenheid der Kerk slechts zou gelegen zijn in de eenheid van leer en sacramenten, terwijl in de gereformeerde Nederlandse Geloofsbelijdenis niet minder standpunt wordt gekozen in de institutionele eenheid. Opmerkelijk is, dat juist onder de luthers, gelijk ook in de kring der wederdopers, de mening werd gevonden, dat de ware Kerk enkel-en-alleen onzichtbaar is: lid van de ware Kerk zijn betekent also, lid te zijn van de onzichtbare Kerk. Het streed dan ook niet met de lutherse zienswijze, dat in ons land aan remonstranten onderdak werd verleend en dat huwelijken werden gesloten, die door de gereformeerden werden geweigerd. En wat het volk betreft: onze vaders hebben het verdriet gekend van de vele overgangen „tot een andere kerk” en van de gemengde huwelijken met al de daaraan verbonden ellende ten aanzien van het kerkgeloof. De libertijnse verdraagsaamheid zat niet alleen vele overheidspersonen in het bloed!

Maar er waren ook de pretenties, de a l l e e n w a r e kerk te zijn. Zo niet slechts bij Rome, maar ook in kringen van wederdopers. Op de zuidhollandse synode te Gouda in 1620 werd ter tafel gebracht, dat de wederdopers in publiek geschrift zichzelf de ware Kerk noemden en werd gevraagd, of dit niet met de hulp der overheid kon verboden worden. Hoe nuchter was het antwoord: „Oordeelt de vergadering onnodig ende niet practicabel te wesen, gemerct geen vergadering kan worden gedrongen haerselven voor een valsche kerk uit te roepen ende te intituleren”.

In zo'n chaos van meningen en leringen over de Kerk stonden onze vaders, die bij het begin van hun kerkelijke organisatie in 1571 nauwelijks 1/10 deel van de nederlandse bevolking uitmaakten, met het in-de-ogen-van-anderen aanmatigende geloof, de alleen-ware Kerk te zijn, zoals dat beleden werd in art. 27 tot 29 der Nederlandse Geloofsbelijdenis. Niemand mene, dat de zgn. kerk-kwestie iets specifiek 20ste eeuws zou zijn!

Hoe nu oordeelden onze vaders over de „andere” „kerken”?

Wat de roomsen betreft, — duidelijk blijkt uit art. 29 N.G.B., dat zij werden beschouwd als de valse kerk.

Toch is er later een drukke discussie gaande geweest over de vraag, in hoeverre van „vals” kon gesproken worden.

We lezen in de acta van de zuidhollandse synode van Delft, 1607: „Dewyle veele sware disputen hier ende daer vallen over de Roomsche kerke, hoeverre die van de ware vervallen is ende waervoor men deselve te houden heeft, so is deselve vrag in dese vergaderinghe gebracht, dewelcke geantwoort heeft, dat dit meede een saecke sy, die in nationali synodo sal moeten gehandelt worden”. Nu is dit laatste nooit gebeurd. De vurig begeerde generale synode, die in de 16de eeuw het laatst is gehouden in 1586, kon door de tegenwerking van de Staten van Holland niet eerder samen komen dan in 1618. Tal van onderwerpen echter, die in de loop der jaren door de particuliere synodes niet zijn afgedaan, kwamen op het agendum niet voor; andere zaken legden op de tijd beslag of ook was de urgentie intussen verdwenen.

Enkele hier gespatieerd gedrukte woorden trekken intussen de aandacht. Duidelijk blijkt er uit, dat men toen het woordje „vals” heeft verstaan in de zin van: wat van het Woord afwijkt. En dus is in die valsheld gradatie mogelijk. En zo kon de vraag worden opgeworpen, in hoeverre de valse kerk voor vals te houden is, — wat blijkbaar de bedoeling van de gestelde vraag is geweest.

Terloops zij opgemerkt, dat in de officiële acta ook het woord onwettelijk een keer voorkomt. In de tijd der remonstrantse twisten waren er op enkele plaatsen „gesepareerde” gemeenten ontstaan, die de band met het geheel wilden bewaren, maar plaatselijk of classicaal geen gemeenschap met de remonstranten meer wilden onderhouden. Deze werden „onwettelijke kerken” genoemd, natuurlijk van remonstrantse zijde. Op de zuidhollandse synode van Delft in 1618, kort voor de bekende generale synode, kwam daarover een vraag ter tafel: „Also de gesepareerde kerken van veele voor onwettelijke kerken gehouden ende gecallumieert (vals beschuldigd) worden, alsoff hare leere grouwelick, lasterlick ende seditieus (opruilend) ware, so is de vrag, hoe de voors(eyde) kercken in hare goede ende publycke saecke sullen gejustificeert (gerechtvaardigd) ende van swaricheyt verlost worden”. Die bedoelde kerken waren dus voor onwettig gehouden. Nu is tussen „vals” en „onwettig” verband: een valse kerk is naar goddelijke maatstaf gemeten ook onwettig. Toch zijn die woorden niet identiek. Onwettig is een juridisch begrip. En het treft ons, dat de belijdenis alsook de kerkelijke vergaderingen, van Rome nooit dat begrip „onwettig” bezigen, maar altoos dat andere, n.l. dat Rome vals is. De onwettigheid moge daarvan een uitvloeisel zijn, toch is het onderscheiden. Zijdelings wordt also gestemd, wat hierboven gezegd is, dat men op bedoelde synode het woordje „vals” in religieus-ethische zin heeft verstaan.

Anders oordeelden onze vaders over de brownisten. Zij werden zo genoemd naar Robert Browne (op z'n hollands: de Bruin).

Browne behoorde tot de engelse staatskerk. Deze had, hoewel zij in de leer overigens het calvinisme was toegedaan, de bisschoppelijk-hiërarchische kerk-inrichting behouden, terwijl de koning in plaats van de paus als hoofd der kerk optrad. Evenals de puriteinen (zo door hun tegenstanders genoemd, omdat zij ijverden voor een pure, zuivere kerk) trad hij met z'n felle prediking op tegen de bestaande toestanden, en hij drong er op aan, dat men zich van zo'n goddeloze kerk zou afscheiden. Dit bracht hem in grote